

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav pro dějiny umění

Bakalárska práca

Nina Kurucová

Kostol sv. Havla v Štolmíři

The Church of Saint Gall in Štolmíř

2016

Vedúci práce: Ing. Petr Macek, Ph.D.

Za pomoc pri spracovávaní archiválií ďakujem Jánovi Psotovi ml. a PhDr. Vl. J. Mrvíkovi, Ph.D., za ústretový prístup a cenné rady vedúcemu mojej práce Ing. Petrovi Mackovi, Ph.D. Ďakujem svojej rodine za nekonečnú trpezlivosť.

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne, že som správne citovala všetky použité pramene a literatúru, a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa

Abstrakt

Kostol sv. Havla v Štolmíři patří mezi významné barokové stavby na Českobrodsku. Bakalárska práca sa zaoberá jeho históriou od roku 1710, kedy sa začalo s jeho výstavbou, až do súčasnosti. Podrobne mapuje jeho stavebno-historický vývoj. Zaoberá sa o inventár ako aj blízke okolie kostola. Hlavná pozornosť sa sústreďuje na dochované plány ku kostolu z roku 1709, ako aj na nedatovanú a nesignovanú kresbu pozdĺžneho rezu kostolom zo zbierky Františka Antonína Grimma.

Kľúčové slová

Kostol sv. Havla, Štolmír, František Maximilián Kaňka, plány, zbierka Františka Antonína Grimma

Abstract

The Saint Gall's church in Štolmír is part of important baroque constructions in the county of Český Brod. This bachelor thesis covers its history since 1710, when the construction began, till the present. The thesis maps the development in its historical and engineering perspective. It analyses, in high detail, an inventory and a near vicinity of the church. Especially, it pays attention to surviving construction plans from the year 1709 and an unsigned drawing of the plane cut through church from František Antonín Grimm's collections.

Keywords

The church of Saint Gall, Štolmír, František Maximilián Kaňka, plans, František Antonín Grimm's collection

Obsah

Úvod	6
1 Literatúra	7
1.1 Základná literatúra	7
1.2 Doterajší výskum kostola	7
2 História	9
2.1 História obce Štolmíř	9
2.2 História štolmířskeho kostola	10
2.3 Stavebný vývoj Kostola sv. Havla	11
3 Popis objektu	15
3.1 Exteriér	15
3.2 Interiér	17
3.2.1 Popis interiéru	17
3.2.2 Inventár kostola	18
4 Popis zvonice a okolia	22
4.1 Zvonica	22
4.2 Okolie kostola	24
5 Otázka autorstva	26
5.1 Pripísané autorstvo F. M. Kaňkovi	26
5.2 Rez kostola zo zbierky F. A. Grimma	29
6 Dnešný stav kostola	33
6.1 Poškodenie kostola	33
6.2 Budúcnosť kostola	33
7 Záver	35
8 Zoznam použitej literatúry a prameňov	36
9 Zoznam obrazovej prílohy	39
10 Obrazová príloha	41

Úvod

Aj keď je česká obec Štolmíř vzdialená len niekoľko desiatok kilometrov od hlavného mesta, prostredie v ktorom sa rozprestiera má typický vidiecky ráz. Takmer kontrastne k jej tichej nepatrnosti pôsobí monumentálny kostol sv. Havla, jasná dominanta tohto kraja, ktorú už z diaľky nemožno prehliadnúť. Rovnaký dojem zostáva v návštevníkovi, aj keď je celkom blízko pri kostole. Súčasťou areálu, na ktorom stojí kostol vysoký bežmála 30 metrov je aj ohrada cintorína s dvojicou brán, bývalá fara či neďaleko stojaca zvonica. Celá kompozícia svedčí o premyslenom úmysle pôsobiť majestátnym dojmom. Krátke nahliadnutie do dostupných zdrojov poukazuje na fakt, že dosiaľ spracované diela zaoberajúce sa týmto barokovým kostolom neposkytujú odpovede na viaceré otázky ako je napríklad autorstvo pôvodného projektu. Napriek tomu, že výstavba a takmer tristoročná existencia kostola bola čiastkovou témou viacerých umelecko-historických diel v staršej histórii a autori sa jej okrajovo venujú aj v súčasnosti, monografia, ktorej ústrednou témou by bol Kostol sv. Havla dodnes nevznikla.

Cieľom mojej bakalárskej práce bude okrem iného pokúsiť sa na základe dostupných prameňov objasniť historické udalosti späté so životom kostola - dejiny obce Štolmíř, v ktorých Kostol sv. Havla vznikol, a zároveň v užšom zmysle - priebeh samotnej výstavby, pôvodné plány, financovanie kostola, ako aj zhodnotenie, do akej miery dnešná podoba kostola zodpovedá tej z obdobia jeho vzniku. V centre pozornosti práce budú pôvodné plány ku kostolu z roku 1709, ktoré sa nám zachovali v Štátnom oblastnom archíve ako aj kresba pozdĺžneho rezu kostola zo zbierky Františka Antonína Grimma z Moravskej galérie v Brne.

1 Literatúra

1.1 Základná literatúra

Najviac informácií o Kostole sv. Havla nachádzame v knihách od Antonína Podlahu *Posvätna místa Království českého, Arcidiecese pražská, díl I., vikariát Českobrodský* a *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Čekobrodském*, obe z roku 1907. Predstavujú základnú literatúru, poskytujúcu východisko pre ďalšie skúmanie a ich obsah je nenahraditeľný, pretože v roku 1907 bol kostol poškodený a vykradnutý. Je v nich stručne opísaná stavba kostola a vymenovaný všetok mobiliár aj s datovaním a autorstvom, ak je známe. Ďalej opisujú zvonnicu s dvoma zvonmi, ktoré sú dnes už oba zničené. Text knihy sprevádzajú dobové fotografie exteriéru a interiéru, ktoré zachytávajú kostol v jeho plnej kráse. Na oltári sú zachytené všetky sochy, rezbárske detaily, ako aj zlatenie v čase, keď ešte neboli poškodené či ukradnuté. Na pravej strane fotografie z interiéru si môžeme všimnúť sochu sv. Jana Nepomuckého, ktorá je dnes prenesená do Národnej galérie v Prahe. V nepoškodenom stave je aj kazateľnica a organ.

Neskôr je kostol zmieňovaný v knihe *Umělecké památky Čech* z roku 1957 od Zdenka Wirtha, či v knihe *Umělecké památky Čech 3* od Emanuela Poche, v ktorej je opísaný exteriér kostola s vymenovaním a datovaním mobiliára. Aj text tejto knihy je sprevádzaný súdobými fotografiami interiéru a exteriéru. Pár vetami je spomenutý aj v knihách Karla Kuči *Atlas památek a České moravské a slezské zvonice* z roku 1995. V literatúre z nedávnej doby bola Kostolu sv. Havla v Štolmíři venovaná kapitola v knihe *Baroko na Kolínsku I.: společnost a kultura v letech 1650-1730: (rané a vrcholné baroko)* z roku 2001, ako aj v knihe *Kostel sv. Gotharda a jiné sakrální památky na Českobrodsku* z roku 2013 od Vladimíra Mrvíka. Autori vo svojich textoch uverejňujú aj doposiaľ neznáme či zabudnuté skutočnosti, o ktorých sa dozvedeli preštudovaním Státního oblastního archívu v Prahe. Samostatná monografia venujúca sa Kostolu sv. Havla zatiaľ neexistuje.

1.2 Doterajší výskum kostola

Ku kostolu zatiaľ nebola vypracovaná žiadna súdobá projektová dokumentácia ani zameranie. Pôvodné plány ku kostolu sa považovali za stratené, no pri spracovávaní podkladov na knihu *Baroko na Kolínsku I.: společnost a kultura v letech 1650-1730: (rané a vrcholné baroko)*, sa vďaka čiastočnému spracovaniu archívu SOA našli. Doktorovi Mrvíkovi

sa to podarilo pri spracovávaní archívnej časti spisu Velkostatek Kostelec nad Černými lesy, ku ktorému vypracoval inventárny súpis.

Ku zvonici existuje projektová dokumentácia ešte z roku 2008 a rovnako je projektová dokumentácia vypracovaná k organu, ktorý sa nachádza na empore v interiéri kostola, zameraná na ich rekonštrukciu. Ani jedna z nich zatiaľ využitá nebola.

2 História

2.1 História obce Štolmíř

Obec Štolmíř, s pôvodným názvom Žitomíř¹[1], leží severozápadne od mesta Český Brod, ktorého je dnes súčasťou. Táto obec má neobvykle veľkú návěs, takmer štvorcového pôdorysu² a veľmi zaujímavú históriu. Prvé zmienky o obci sú datované v 10. storočí v Dalimilovej kronike, ktorá bola ako prvá písaná po česky. Podľa nej tu mal knieža Václav z rodu Přemyslovcov dvorec. Práve tu sa mal zličský (kouřimský) knieža Radslav podrobiť kniežaťu Václavovi.³ Archeologické nálezy ale dokladajú osídlenie už v mladšej dobe kamennej, v 4. tisícročí p.n.l.⁴ Štolmíř mal výhodnú polohu na obchodnej ceste, tzv. Trstenickej, ktorá viedla z Prahy.⁵ Najstaršia doložená zmienka o Štolmíři je z 12. októbra 1283 v listine kráľa Václava II., ktorá sa zmieňuje o „Markt Sitemir“ t. j. mestečko alebo trhovú osadu.⁶ Obec Štolmíř bola panovníckym miestom, najprv patrila kniežatám, neskôr kráľovi. Od 13. storočia bola súčasťou komorného panstva poděbradského. V roku 1321 ho mali ako zálohu bratia Heřman a Markvart zo Zvířetic.⁷ Ako kráľovské mesto malo kráľovského richtára, ktorý sa tu vyskytoval ešte v roku 1371.⁸ V roku 1575 sa obec Štolmíř

1 Pôvodný tvar názvu vznikol z osobného mena Žitomíř. V prameňoch sa objavujú ešte rôzne tvary tohto názvu ako Sitemir (r. 1283), Sythomir (r. 1321), Sytmir (r. 1352), Stoymir (r. 1411) alebo Stomirz (r. 1419), Sstolmiržov, tj. „Štolmířov“ (r. 1654). V Popise kráľovstva českého od Františka Palackého z roku 1843 a v roku 1850 pri rozdelení krajov a obcí nachádzame meno Stolměř a v roku 1921 po nariadení vlády ČSR sa ustálila dnešná, v podstate skomolená podoba názvu Štolmíř. (MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 10, 1983.s 22)

2 Takto rozľahlá návěs podnietila vznik niekoľkých hypotéz. Najpravdepodobnejšie je, že išlo o nový typ lokácie, spôsobenej nie miestnym lokátorom, keďže okolité obce sú založené na približne rovnako veľkom námestí.

3 DALIMIL. Dalimilova kronika. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Cit. 11.7.2016. Dostupné online na: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/36/98/64/dalimilova_kronika.pdf Verze z 11.4.2011.>, 28. kapitola, O knězi ličském:

„K tomu jej jeho nemúdrost' připudi,
že všě Zličsko proti jemu vzbudii
I je sě žitomirského dvoru dobývati,
kněziu Václavovi pletichy dávati.

...

Kněz Václav přije jeho k milosti,
řka: „Báťo, mého nechaj, jměj v svém dosti.“
Přěbyv s ním tu v Žitomíři,
o všě dobré s ním sě smíří.“

4 MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 10, 1983.,s. 21
5 Žitomíř sa vybralo mestské mýto.

6 Regest z 16. storočia listiny Václava II. HAVEL, Dalibor, ed. Katalog listin a listů k VII. dílu Českého diplomatáře. Vyd. 1. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2011.

7 MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 14, 1983, str. 3.

8 MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 12, 1983, str. 11

stala majetkom Českého Brodu výmenou za obec Opočnicu.⁹ Máme doklad aj o miestnej škole, o ktorej prvá zmienka siaha do roku 1553, z toho roku pochádza aj prvý popis obce,¹⁰ škola je prameňmi spomínaná i neskôr v roku 1669, keď bola po rozsiahlom požiari opravená.¹¹ 7. januára 1623 boli Českému Brodu zabavené všetky statky, vrátane Štolmířu za účasť na stavovskom odboji v roku 1618.¹² 14. augusta toho istého roku kráľovský miestodržiteľ, knieža Karol Lichtenštajnský kúpil konfiškáty na Českobrodsku.¹³ Štolmíř bol pripojený k Panstvu plaňanskému a neskôr patrilo ku Černokosteleckému panstvu. V dňoch 27. – 28. novembra 1639 bola obec, ako aj okolité dediny vypálená.¹⁴ Po tridsaťročnej vojne bol Štolmíř celkom pusty a jeho obnova nasledovala pomaly, v roku 1677 boli obnovené grunty. V priebehu 17. a 18. storočia postihovali Štolmíř často ničivé požiare. Obec zažila vôbec najničivejší požiar v histórii, ktorý vypukol v roku 1685. V roku 1775 vyvrcholila nespokojnosť ľudu do nevoľníckeho povstania, ktoré bolo potlačené, ale nevoľníctvo nebolo zrušené ani patentom o zrušení nevoľníctva Jozefa II. v roku 1781. Poddaní boli oslobodení od platenia dávok až v roku 1848.¹⁵ Zrušenie poddanstva prinieslo tiež zmenu politickej správy, boli zriadené tzv. miestne obce skladajúce sa z niekoľkých katastrálnych obcí a osád a v nich obecné zastupiteľstvá. Štolmíř tvorila politickú obec so susednými Černíkmi do roku 1905, kedy boli po 40 rokoch rozdelené. Dnes je Štolmíř súčasťou mesta Český Brod, okres Kolín a to od roku 1964.¹⁶

2.2 História štolmířskeho kostola

Na mieste dnešného kostola sv. Havla bol kedysi postavený stredoveký Kostol sv. Jiřího. Spomína sa, aj keď nepriamo v listine z roku 1283.¹⁷ Priame doloženie kostola máme až z roku 1328, kedy bol pričlenený k vyšehradskej kapitule.¹⁸ Miestna fara bola po husitských vojnách spravovaná nekatolíckymi kňazmi a po Bitke na Bielej hore v roku 1620

⁹ MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 14, 1983, s. 3,

¹⁰ MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 10, 1983, s. 23

¹¹ Ibidem, s. 31

¹² Ibidem, s. 24

¹³ Ibidem, s. 24

¹⁴ Ibidem, s. 31

¹⁵ Ibidem, 1983, s. 26

¹⁶ MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 12, 1983, s. 11

¹⁷ „Brunovi daná Žitomíř v léno, odvádět desátky místnímu kostelu“ Regest zo 16. storočia listiny kráľa Václava II. HAVEL, Dalibor, ed. Katalog listin a listů k VII. dílu Českého diplomatáře. Vyd. 1. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2011- . sv. ISBN 978-80-86488-87-5.

¹⁸ PODLAHA, Antonín. *Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907, s. 53.

zanikla úplně.¹⁹ Počas tridsaťročnej vojny bol Štolmíř drancovaný cisárskymi a švédskymi vojskami a v roku 1639 bol kostol s farou vypálený. Ešte v roku 1677 obec nemala vlastného farára.²⁰ Pôvodný kostol bol postavený z kameňa, v interiéri klenutý, s dvojitém chórom, ktorý bol vystavaný z dreva, krytý šindľom a bola k nemu pristavaná veža, ako nás informuje vizitačná správa z roku 1671. Kostol bol podľa spisu veľmi podmáčaný, čo tvorilo pravdepodobne zásadný dôvod, prečo sa pristúpilo k jeho celkovému zbúraní. Okolo kostola sa vtedy nachádzal cintorín obkolesený múrom s bránou na juhu a západe a malou kostnicou. Pri západnej bráne, priamo v osi priechlia stála kamenná zvonica, ktorá bola zakomponovaná do ohradného systému kostolného priestoru. Bola vypálená počas Tridsaťročnej vojny a ešte v roku 1671 nebola opravená, a stále bolo vidieť ohorené murivo. Práve z tohto dôvodu sa odtiaľto premiestnili dva zvony do veže, ktorá bola pristavaná k stene presbytéria.²¹ K obnove zničeného stredového kostola už nedošlo a v roku 1709 bolo schválené jeho zborenie. Na jeho mieste sa začalo s stavbou nového kostola.

2.3 Stavebný vývoj barokového kostola

Prvá zmienka k novostavbe kostola je z 26. júla 1709.²²[2] Na Kosteleckom zámku vznikol kontrakt „poručený“ kniežaťom medzi duchovnou a svetskou vrchnosťou a majstrom Kristiánom Minedim²³ a susedom Plaňanským.²⁴ Knieža zaviazal staviteľa zbúrať starý kostol, k nemu pristavenú vežu a zvonicu.²⁵ Nasledovať mala stavba nového kostola a zvonice alebo veže podľa schváleného návrhu kostola s dvomi vežami.²⁶ Celý projekt mal

¹⁹ PODLAHA, Antonín. *Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907, s. 53.

²⁰ SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, Kniha urbární jinak Gruntovní pravidlo všech všelijakých příležitostí panství Kosteleckého nad Černými lesy. 1677. i. č. 3138. pag. 486

²¹ MRVÍK, Vladimír, Jakub. *Kostel sv. Gotharda a jiné sakrální památky na Českobrodsku*. Český Brod: Město Český Brod, 2013, s. 44.

²² Vs Kostelec nad Černými lesy, spisové odd. Politica, kt. 428, složka 261/2, s. 349.

²³ súčasne staval lichtenštajnský zámok v Kolodějoch a ďalšie budovy na černokosteleckom, uhříneveskom a škvoreckom panstve

²⁴ „Dnes dole položeného datum učiněný jest contract na milostivé poručení J. V. O. kníž. [Jeho Vysoce Osvícené knížecí] milosti v příčině stavění kostela Štolmířského mezi představenou duchovní a světskou vrchností z jedné a Krystianem Minedi J. M. kníž. [Jeho Milosti knížecí] panem mistrem a sousedem Plaňanským z druhé strany, na ten a takový způsob.“

²⁵ „Předně aby on pan mistr starý kostel a zvonici též věž (s)krze své lidi do gruntu zbourati neb zhoditi a starý dříví co se hoditi bude na lešení vzal, též nový grunthy na svůj náklad vykopaťi dal, za kteroužto práci míti má a jemu se zaplatí jedno sto dvaceti pět zlatý rejnský,“

²⁶ „Za druhé pro nový kostel a zvonici neb věži grunty tak hluboce až na dobrý grunthy při(j)de, též skrze jeho lidi vybírati, na tom ale od vydaného obrysu opačený kostel dvouma věžní dobrým dílem, aby zdi svý podstatné zůstaly a se ani klenutý netrhaly vystavěti hleděl,“

financovat knieža Ján Adam Ondrej Lichtenštajnský.²⁷ Druhou zmienkou, dokonca na tej istej archiválii je kontrakt z 30. decembra 1709.²⁸ Je to dohoda medzi kniežat'om a tesárom Jozefom Daduně Úvalským²⁹ o zbúraní starej strechy nad kostolom, vežou a zvonicu, ako aj o postavení novej strechy a veže z dubového a jedľového dreva k novému kostolu podľa plánov. Strecha mala byť 40 lakt'ov dlhá, 24 lakt'ov široká a 15 lakt'ov vysoká,³⁰ v zmluve je popísaný aj krov strechy a opäť sa v nej spomínajú veže budúceho kostola.³¹

Na základe týchto zmlúv je jasné, že nový štolmířsky kostol sa začal stavať v roku 1710, tak ako nás o tom informuje aj Antonín Podlaha.³² Stavba mala dve fázy. V prvej fáze so začiatkom v roku 1710 a pokračujúcou do konca 20. rokov 18. storočia sa podarilo kostol vystavať po dnešnú korunnú rímsu. Mozaiku stavby vykresľuje ďalšia zmienka z roku 1723, podľa ktorej bolo murárskemu majstrovi Jánovi Kalhotovi z Plaňan zaplatených 80 zlatých za stavbu steny cintorína s dvojicou brán.³³ Tesané ostenie brán v hodnote 13 zlatých a 30 grajciarov dodal nemenovaný kamenár.³⁴ Tesár Martin Rychlík z Vrátkova postavil v roku 1728 zrubovú zvonicu, za ktorú mu bolo vyplatených 28 zlatých.³⁵ Drevená zvonica mala byť asi dočasnou náhradou za zbúranú vežu pôvodného kostola. Krátko na to sa práce na stavbe zastavili. Nedokončený kostol však už plne slúžil svojmu účelu, čo dokazujú účty za

²⁷ ... hleděl, ku kterémužto dílu se všechny materialia a potřeby od strany J. V. O. kníž. mti. [Jeho Vysoce Osvícené knížecí milosti] zaopatřuji toliko on své bedlivosti aby se materialia spatřily a zbytečně nerozházely,...

²⁸ Vs Kostelec nad Černými lesy, spisové odd. Politica, kt. 428, složka 261/2, s. 350.

²⁹ „Dnes dole položeného datum učiněný jest contract na milostivé poručení J. V. O. kníž. [Jeho Vysoce Osvícené knížecí] milosti v příčině stavení kostela Štolmířského mezi představenými duchovní a světskou vrchností z jedné s Jozeffem Daduně tesařem Auvalským (Úvaly) z druhé strany...“

³⁰ „... on tesař starou střechu nad kostelem a věži též zvonici zbourati a v lesích kde se jemu vykáže dubového a jedlového dříví i latí co potřebovati bude svracel a z něho kostelní a věžní střechu na takový způsob jak obrys ukáže, totiž, kostelní střechu, která na 40 lokte dýlka, 24 lokte šířka a 15 lokte vysoká přicházeti bude věžní, však podle proporti...“

³¹ „a to pod ležatou stolicí která tolika nad celým kostelem 3 celý trámy v sobě míti má, druhý trámy na štuchy nad ležatými sloupy a nad kšvelly (?) na 5 hran tesaný položiti na ně 8 párů krovů poutovaných též 22 párů jalových postaviti a pod prejsy s(e) silnými lati polatovati jakož i věžní střechu pod plech neb pod taškami též hranice pro zvony ve věžích dobře svázaný a do každý věži štranice do kterých kříže vsazeny budou tím způsobem 4 schody a podlahy prkenný pod zvony i taky dubový kleště do zdi otesaný a na lešení dříví...“

³² PODLAHA, Antonín. Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907. Knihy dědictví svatojanského. s. 54, 180.

³³ „... Janovi Kalhotovi mistru zednickému z Plaňan od udělání okolo krchova zdi, více jedný zdi zahrazení k(e) kostnici a pod kostnici a jednu zeď příční z gruntu vyhotovil, dle s ním učiněné smlouvy v summě zaplacenno 80 zlatých.“ Vs Kostelec nad Černými lesy, Počet záduší štolmířského 1699 – 1757, č. 378.

³⁴ JOUZA, Ladislav, ed. et al. Baroko na Kolínsku I.: společnost a kultura v letech 1650-1730: (rané a vrcholné baroko). V Kolíně: Regionální muzeum v Kolíně, 2001. s. 161.

³⁵ „Martinovi Rychlíkovi tesaři ze vsi Vrátkova, který novou zvonici a v ní hranici na zvony při zemi stojící pod statně dobře a dle potřeby svázanou spunctovanou (spunktovanou), též nad ní střížkou, pak kolem a kolem prknama zbedněnou zavřitou (uzavřenou) beze vsí chyby náležitě udělal a postavil od kterýžto dle s ním učiněného contractu v jednej summě zaplacenno 28 zlatých.“ Vs Kostelec nad Černými lesy, Počet záduší štolmířského 1699 – 1757, č. 378.

zhotovovanie nového mobiliára.³⁶ Dôvodom bol asi nedostatok financií. Hlavný donátor kostola, majiteľ černokosteleckého panstva, knieža Ján Adam Ondrej Lichtenštajnský zomrel krátko po začatí stavby 16. júla 1712,³⁷ okolité panstvá zdedila jeho dcéra Mária Terézia Savojská (1694 – 1772), ktorá financovala dostavbu kostola.³⁸

V druhej fáze sa už definitívne upustilo od plánovaných nízkych veží a kostol bol dostavaný v neúplnej pozemnej verzii. Priečelie sa ukončilo jednotným štítom a stavba bola ukončená v roku 1750. Autorom tejto pozmenenej verzie je zrejme říčanský staviteľ Tomáš Vojtěch Budil. Zo zachovalých účtov vyplýva, že práce boli zamerané na vztýčenie štítu s vežičkou a dokončenie úpravy interiéru. Celkové náklady na dokončenie stavby dosiahli vysokú čiastku – 2957 zlatých a 30 grajciarov.³⁹ Dňa 9. júla 1750 prebehlo vynesenie kríža, vážiaceho 300 libier, ktoré urobil majster tesár Václav Provazník z Kostelce.⁴⁰ Úsporný prístup kvôli nedostatku financií aj v tejto fáze dokazuje vybavenie interiéru, pretože bola vynechaná maliarska výzdoba a štukatérske práce sa obmedzili na minimum. Šetrilo sa aj na mobiliári, do kostola bol zaobstaraný starší, takmer 70 ročný mobiliár, ktorý bol kúpený od Sázavského kláštora v roku 1756.⁴¹ Dodatočne bola ku kostolu ešte pristavaná sakristia, ako vieme z plánu z 28. augusta 1764, podpísaného Máriou Teréziou Savojskou. Išlo o dostavbu sakristie s krížovou klenbou a o stavbu dvojpodlažnej zvonice, ktorú navrhol Antonín Haffnecker.⁴² V roku 1757 vtrhli do obce Prusi od Brandýsa. Kostol nepoškodili, ale iba tri roky starú faru úplne vyplienili.⁴³

V roku 1890 prebehla obnova interiéru.[3] Do hlavného, ako aj do bočných oltárov boli vložené nové obrazy od Karla Geigera. Obrazy v oltárnych nástavcoch neboli obnovené. 10. júna 1893 prebehla konsekrácia za prítomnosti biskupa Ferdinanda Jána Kalouse.⁴⁴ Pôvodné priečelie vrcholilo polygonálnou vežičkou s cibulovou strechou, ktorá vyrastala tesne nad štítom z hrebeňa strechy. Vo vežičke visel zvon „Jiří“.[4] V roku 1904 bola vežička

³⁶ JOUZA, Ladislav, ed. et al. Baroko na Kolínsku I.: spoločnosť a kultúra v letech 1650-1730: (rané a vrcholné baroko). V Kolíně: Regionální muzeum v Kolíně, 2001. s. 161

³⁷ Po smrti kniežaťa Jána Adama Ondreja Lichtenštajnského boli stavebné práce na Zámku v Kolodějoch na dva roky prerušené. Prerušenie stavebných prác môžeme predpokladať aj na budove kostola.

³⁸ JURÍK, Pavel. Liechtensteinové: historie a sídla knížecího rodu. První vydání. Praha: Libri, 2015., s. 64

³⁹ JOUZA, Ladislav, ed. et al. Baroko na Kolínsku I.: spoločnosť a kultúra v letech 1650-1730: (rané a vrcholné baroko). V Kolíně: Regionální muzeum v Kolíně, 2001, s. 162.

⁴⁰ SOKA Kolín, fond Farní úřad Tuklaty, Liber memorabilium 1669 – 1835.s. 5

⁴¹ PODLAHA, Antonín. Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907, s. 54

⁴² Vs Kostelec nad Černými lesy, spisové odd. Politika, kt. 428, složka 261/2, s. 336.

⁴³ PODLAHA, Antonín. Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907, s. 54.

⁴⁴ Dokument zo zadnej strany dosky na oltári.

z neznámych dôvodov znesená dole a zvon bol premiestnený do zvonice.[5,6] V roku 1935, ktorý máme zachytený aj na jednej z brán k cintorínu, prebehla oprava kostola spoločne s farou. Neskôr v roku 1956 prešla opravou aj strecha, z troch strešných okien zostalo len jedno, krov zostal pôvodný.⁴⁵ Kostol sa v takmer nezmenenej podobe, v akej bol dokončený dochoval až do súčasnosti. Od 3. mája 1958 je Kostol sv. Havla zapísaný do Ústredního seznamu nemovitých kulturních památek ČR pod čísлом 23286/2–862. Okresní úřad Kolín 19. marca 1996 vymedzil ochranné pásmo kultúrnej pamiatke, zapísanej pod evidenčným čísлом 862.⁴⁶ Kostol sv. Havla je filiálnym kostolom, spadajúcim pod správu Rímskokatolíckej farnosti Český Brod v kolínskome vikariáte od 1. januára 2005. Kostol je pre verejnosť uzavretý, nevyužíva sa ani na bohoslužby. Svätá omša sa koná len raz za rok v októbri pri príležitosti sviatku sv. Havla. [7]

⁴⁵ MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 11, 1983.s. 11

⁴⁶ POCHE, Emanuel. Umělecké památky Čech. Praha: Academia, 1980.

3 Popis kostola

3.1 Exteriér

Kostol sv. Havla sa nedá prehliadnuť, stojí v centre obce na rozľahlom návsi.[2] Stojí na mierne vyvýšenom mieste oproti svojmu okoliu. Hlavné priečelie je trojosé, pričom stredné pole je vpadnuté po celej výške. Každé pole je rámované dvojicou pilastrov s kompozitnou hlavicou. Dynamické priečelie nie je vytvorené krivkami, ale šikmými stenami. Prechod steny stredného poľa je tvorený šikmým pilastrom.

V strednej osi sa nachádza výrazný pravouhlý portál.[8] Ostenie portálu je profilované hladkým rovným zdvojeným rámcom, ktorý je vo výške horných uší prerušený, ukončuje ho trojlist. Rámec nadväzuje na oblúkovú krivku motívu, ktorou je aj zakončený. V strede nad dverami je rámec prerušený lichobežníkovým, jemne odstupňovaným klenákom. Ostenie je lemované dvakrát odstupňovanou lištou s pásovým bosovaním, ktorá je ukončená ušami vo forme volút smerujúcich k dverám. Nad portálom je mohutná konkávne prehnutá supraporta s kanelovaním, ktorú ukončuje segmentová rímsa. V strede, akoby položený na klenáku ostenia, je osadený v kartuši reliéfny erb rodu Lichtenštajnov. Vstupné pôvodné dubové dvere sú dvojkridle s pôvodným kovaním. Ide o dvojvrstvové dvere, tvorené spodnou vrstvou zo zvlakovej konštrukcie, ktorá plní výhradne nosnú funkciu. Vrchná, vonkajšia vrstva je tvorená rámom s doskovou výplňou skladanou do lomenej vlnovky. Nad dverami chýba rímsa, na dverách zase klopačka. Nad portálom sa nachádza obdĺžnikové okno so segmentovým oblúkom a hladkým rovným zdvojeným rámcom. Na ostení vo výške uší je reliéfne spracovaný motív dvoch kvapiek, ktorý môžeme vidieť aj na bočných oknách. Dolná časť ostenia je zakončená rovno. Segmentový oblúk okna sa opakuje v rímse suprafenestry. Tá je zo štuku a prechádza do štukových volutových uší okna. Okno s rímsou suprafenestry spája odstupňovaný lichobežníkový klenák. Bočné osi priečelia tvoria obdĺžnikové zrkadlá s profilovanými rámami. Vo vyššej etáži nad nimi sú v rovnakých zrkadlách umiestnené polkruhovo ukončené niky. Nad jej oblúkom je klenák v podobe štylizovaného akantového listu ukončeného malými volutami.

Priečelie členia pilastre vysokého rádu s pätkou a kompozitnou hlavicou, stojace na sokli. Pätku pilastra tvorí torus, trochilus a plintus. Hlavica je tvorená pásom s kanelovaním s vloženými píšťalami, volutami, ktoré sú na rohoch zdvojené, akoby boli na pilieri, a na ne dosadá konvexný abakus s akantovou kvetinou v strede. V strednom poli šikmý pilaster

neustupuje smerom k stene, ale plynule pokračuje aj na stredné pole. Stredné pole má svoje vlastné pilastre, ktoré sú z veľkej časti prekryté práve šikmými. Na kladí sa to premieta ako malý špicatý výbežok. Rovnako sa to prejavuje na štíte. Piliere vynášajú celé kladie, ktoré sa zalamuje podľa pilastrov a stredného prepadnutého poľa. Kladie tvorí zväzkový, veľmi jemne odstupňovaný architráv, hladký vlys a mohutnú, výrazne profilovanú korunnú rímsu. Fasáda je ukončená vysokým štítom s konkávne ustupujúcim stredom, nadväzuje na dolnú etáž priečelia. V jeho strednej osi je polkruhovo zakončené okno s jemne profilovaným ostiením a klenákom, na ktorý dosadá zvlnená suprafenestra. Štít priečelia je po bokoch ukončený volutovými krídlami, na ktorých stoja kamenné vázy. Krídla sú od strednej osi oddelené dvojicou pilastrov, ktoré tvoria prechod k strednému poľu. Hlavice týchto pilastrov sú profilované kanelovaním a plynulo prechádzajú, už bez kanelovania do vlysu stredného poľa, ktorý je polkruhovo vydutý. Dnes sa tu nachádza kovový kríž, ktorý tu bol osadený po roku 1907. Štít kostola je zakončený štylizovaným frontónom, ktorý kopíruje krivku vpadnutého stredného poľa. Jeho dolná rímsa je vertikálne konvexne vydutá a zalomená podľa pilastrov. Horná rímsa je zalomená podľa stredného poľa, v strede prelomená a na konci formovaná do volút, medzi ktorými stojí kamenná váza zhodná s vázami z bočných krídiel. Pôvodne na hrebene strechy, tesne za štítom stál polygonálny sanktusník s cibulovou strechou a visel v ňom zvon „Jiří“. Stopy po jej uchytení vidno v krove. Kostol kryje valbová strecha s pálenými škridlami, na južnej strane so strešným okienkom.

Bočné priečelie kostola má jednoduchú úpravu.[12] Je rovnako dvojčtážové ako hlavné priečelie. Tvorí ho stena jednolodia, ktorá plynulou mäkkou krivkou prechádza do steny presbytéria. Celá stena je členená pilastrami vysokého rádu. Južné aj severné priečelie je spracované rovnako. Prvý pilaster na bočnom priečelí je ešte viazaný na hlavné priečelie.[14] Má rovnakú kompozitnú hlavicu ako pilastre z hlavného. S takto vymedzenou hmotou môžeme hlavné priečelie vnímať ako náznak priečelia s dvojicou úzkych rizalitov po stranách. Zvyšné pilastre majú veľmi zjednodušenú hlavicu s plochým geometrickým čabrákom.[13] Nesú celé kladie s výrazne profilovanou rímsou, ktoré sa zalamuje nad pilastrami a pokračuje zo západného priečelia po celom obvode stavby. Pilaster sa nachádza aj na konkávnej krivke pri prechode steny lode do presbytéria. Na túto krivku rovnako nadväzuje kladie s rímsou. Pilastre rešpektujú vnútorné rozčlenenie kostola. Prvé pole je prelamané dvomi nad sebou radenými polkruhmi zakončenými oknami.[10] Profilované ostenie okien má na spodnej hrane na kraji dvojicu kvapiek. Šambrána oboch okien je výrazne profilovaná hlbokým plynulým žliabkom. Na rohoch spodnej časti šambrány sú vytvorené zaujímavé uši, pod ktorými sa opakuje motív kvapiek. Vedľa seba sú zaradené štyri kvapky,

vonkajšia je mierne väčšia.[11] Strednú časť bočných fasád tvoria v dolnej etáži prázdne štvorcové polia, lemované profilovanými rámami s dolnými a hornými ušami. Nad ním je široké polkruhové okno so šambránou s rovnakým profilom a motívom kvapiek, ako na okne z prvého poľa bočného priečelia. Tretiu časť bočných fasád tvorí totožný motív z prvého poľa - dvoch nad sebou radených okien so šambránami s kvapkami. Východné priečelie je najjednoduchšie. V hornej etáži je slepé polkruhové okno totožné s bočnými, nad ním prebieha kladie. V dolnej časti sa nachádza štvorcová sakristia s dnes už iba jedným malým štvorlístkovým oknom na východe. Ostatné otvory, dvere a okno, sú zamurované. Pod ihlanovnou strechou prebieha profilovaný vlys. Južné priečelie sa od severného líši pravouhlými dverami s hladkým ostentím a ušami, ktoré vedú ku schodisku na kruchtou, ako aj vsadeným renesančným znakom cisára z Habsburského rodu. Celý znak s ríšskym orlom je obrátený Rádcom zlatého rúna. Pravdepodobne pochádza z pôvodného stredovekého kostola.

3.2 Interiér

3.2.1 Popis interiéru

Základná dispozícia pôdorysu kostola je trojdielna. Obdĺžniková predsieň s kruchtou, sa napája na takmer štvorcové jednolodie s okosenými rohmi, na ktoré priečne nadväzuje obdĺžnikový presbytár. K nemu sa v ose pripája malá štvorcová sakristia. Kručka je klenutá a podklenutá valenou klenbou s lunetami. Po severnej strane kruchtou sa vchádza pravouhlými pôvodnými dvojkřídlými dverami z dubu - ktoré neboli polychrómované, majú kompletne barokové kovanie, krabicový zámok, závesy aj prítuhu - do kaplnky. Je to malá štvorcová miestnosť zaklenutá plackou. Na južnej strane kruchtou sa rovnako cez pôvodné dubové dvojkřídlové dvere vstupuje na točité schodisko, ktoré vedie na kruchtou a povalu. Založenie schodísk v nárožniach svedčí o dvojici plánovaných veží, ktoré mali sprevádzať štít nad vchodom. Vnútorne steny lode sú rozčlenené vysokými pilastrami so štylizovanými iónskymi hlavicami nesúce zalamovanú mohutnú rímsu. Loď má po stranách jedno veľké polkruhové okno. Je zaklenutá plochou plackou. Svetlá výška v centrálnej časti dosahuje 18,32 m. Východiskovým bodom lode sú 4 veľké v pozdĺžnej ose segmentové - v priečnej osi plné - oblúky. Podlaha v lodi je pôvodná, vytvorená z tzv. topiniek. Presbytérium je osvetlené obdĺžnikovým polkruhovo zakončeným oknom po oboch stranách a je zaklenuté stlačenou elipsovitou kupolou, na ktorej je vytvorené nástropné zrkadlo zo štuky.[20] V podlahe kostola pod kazateľnicou je náhrobný kameň farára Václava Alexandra Czipa, ktorý zabezpečil kúpu

a prevoz hlavného oltára s organom. Zaklenutá sakristia bola pristavaná v roku 1764.[22] Pôvodne mala po pravej strane dvere, na zvyšných dvoch stranách malá okna. V roku 2003 boli kvôli zlodejom dvere zamurované, okno na severnej strane bolo zamurované už dávnejšie. Dnes je ukončená dvomi valenými klenbami z konca 19. storočia. Dubový pôvodný krov je založený na princípe ležatej stolice a stredná časť zložitým spôsobom zavesená, pretože rešpektuje obrovskú klenbu. Je spevnený ondrejský krížom. Vidno niekoľko dodatočných zásahov. Krov je miestami vo veľmi zlom stave. Loď kostola je zaklenutá obdĺžnikovou kupolou s polkruhovým zakončením. Na rubu kupole nie sú stužovacie pásy.

3.2.2 Inventár kostola

V interiéri kostola sa čiastočne dochoval pôvodný inventár. Monumentálny drevený dvojetážový ranobarokový stĺpový oltár s bohatou rezbárskou výzdobou bol vyrobený v roku 1688, pôvodne pre Sázavský kláštor benediktínov, ktorí si ale nechali vyrobiť ešte veľkolepejší, a ten pôvodný predali kostolu v Štoltmíri, kam bol v roku 1756 privezený na 36 vozoch spolu s organom.⁴⁷[25, 26, 27] Z tohto dôvodu sú na oltári sochy benediktínskych rádových svätcov. V prvej etáži vpravo v nike medzi stĺpmi stojí sv. Benedikt z Nursie v tmavom benediktínskom habite, v rukách drží knihu a berlu. Pôvodne mal pri nohách biskupskú mitru.⁴⁸ Po ľavej strane rovnako v nike stojí jeho sestra sv. Scholastika v čiernom benediktínskom habite abatiše s berlou v ľavici. V druhej etáži sú zemskí patróni. Na ľavej strane stojí sv. Václav v zbroji so zopnutým plášťom a križiackou korunou, v pravici drží praporec s orlicou. Na pravej strane stojí sv. Vojtech v biskupskom odeve, v pravici drží berlu, v ľavici pádlo. V najvyššej etáži žehná socha sv. Prokopa, ktorý bol zakladateľom Sázavského kláštora. Je zobrazený ako opát v pontifikáliach s berlou a mitrou ako stojí na diablovej.

Hlavný obraz na oltári namaľoval viedenský maliar Karol Geiger⁴⁹ až v roku 1891, takže sú na ňom zobrazení svätci súvisiaci už priamo s Kostolom sv. Havla.⁵⁰ Na obraze

47 PODLAHA, Antonín. Posvätná miesta kráľovstvá Českého: dejiny a popsání chrámů, kaplí, posvätných soch, klášterů i jiných pomníků katolícké víry a nábožnosti v kráľovstvá Českém. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907, s. 54.

⁴⁸ Dnes na neznámom mieste, bola ukradnutá.

⁴⁹ Carl Joseph Geiger (1822 Viedeň – 1905 Vieden)

uprostred stojí žehnajúci Kristus v červených šatách s modrým plášťom, po jeho pravici stojí sv. Havel so zopätými rukami a pohľadom smerujúcim k nebu. Po ľavici Krista stojí v miernom pokľaku sv. Ján Nepomucký s prekríženými rukami na prsiach, v jednej držiak palmovú ratolesť.

Obraz Najsvätejšej Trojice v oválnom ráme v druhej etáži je ešte pôvodný z roku 1688 od neznámeho autora. Je na ňom znázornený sediaci Kristus, Boh, nad nimi letiaca holubica. V roku 1890 prešiel oltár nevhodnou obnovou, ktorá sa týka hlavne súčasnej farebnosti. Jeho pôvodná farba bola čierna so zlátenými prvkami v detailoch, rovnako ako aj na sochách.⁵¹

Obrazy bočných oltárov sú tiež dielom Karla Geigera. Na pravej strane kostola je bočný oltár s obrazom sediacej Panny Márie s malým Ježiškom v záhrade, na ľavej strane je zobrazené ukrižovanie Ježiša Krista s Pannou Máriou a Jánom Evanjelistom. V nadstavcoch sú pôvodné obrazy. [29, 30]

Oltáre rámovej konštrukcie majú výrazný architektonický charakter, postranné pilastre s kompozitnou hlavicou sú odstúpené od steny a šikmo smerujú do priestoru. Akoby sa tu opakoval motív z hlavného priečelia. Oba oltáre pochádzajú z polovice 18. storočia.⁵²

Organ z roku 1688 patrí medzi najvzácnejšie organy v Českej republike a bol pôvodne, rovnako ako oltár vyrobený pre Sázavský kláštor a privezený spolu s ním.[28] Jeho autorom je Johann Heinrich Mundt (1632 – 1691),⁵³ rodák z Kolína nad Rýnom, ktorý v Čechách vyrobil niekoľko nástrojov. Dnes je väčšina z nich zničená, prestavaná alebo sú rovnako ako organ v Štolmíři, vo veľmi zlom stave. Jeho najstaršie dielo z roku 1673 je organ v Chráme Matky Božej před Týnem v Prahe. Projektová dokumentácia sa vzťahovala k reštaurovaniu organu, ktoré bolo plánované s celkovou renováciou organu z Chrámu Matky Božej před Týnem v rokoch 1998-2000 v Bonne.⁵⁴

Na evanjeliovej strane lode sa nachádza kazateľnica, rovnako prevezená zo Sázavského kláštora. [25, 26] Na fotografiách z počiatku 20. storočia môžeme vidieť jej bohaté rezbárske plastické zdobenie a vyrezávané reliéfy na kruhovom rečníšti. Na striede

⁵⁰ PODLAHA, Antonín. Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907, s. 54

⁵¹ MRVÍK, Vladimír, Jakub. *Kostel sv. Gotharda a jiné sakrální památky na Českobrodsku*. Český Brod: Město Český Brod, 2013, s. 46.

⁵² MRVÍK, Vladimír, Jakub. *Kostel sv. Gotharda a jiné sakrální památky na Českobrodsku*. Český Brod: Město Český Brod, 2013, s. 47.

⁵³ BELIS, Jiří. Výtvarný vývoj varhanních skříní v Čechách. Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody 1988, s. 35.

⁵⁴ Týnske varhany. Online[Cit. 11.7. 2016] Dostupné na: <http://www.tyn.cz/cz/index.php?stranka=tnsk-varhany>

stála socha žehnajúceho Mojžiša s doskami Starého zákona. Na kraji striedky na oboch stranách sedeli sochy malých putti.⁵⁵

Na epištolnej strane kostola stála socha sv. Jána Nepomuckého v životnej veľkosti.⁵⁶[31] Do štolmírskeho kostola sa dostala ako dar v roku 1857 z Katedrály sv. Klimenta z Klementina na Starom meste pražskom.⁵⁷ V súčasnosti je zapožičaná Národnej galérii v Prahe⁵⁸, nachádza sa vo Schwarzenberskom paláci.⁵⁹ Pochádza z dielne Matyáša Bernarda Brauna. Rok datovania je nejasný, uvádza sa 1721(?).⁶⁰ Socha je vyrobená z pomerne veľa kusov lipového dreva, má pôvodnú polychrómiu. Postava sv. Jána Nepomuckého je odetá do kanonického odevu v miernom predklone a nakročení, hlava s biretom je naklonená k pravému ramenu. Ruky skrížené vysoko na hrudi symbolizujú odovzdanie. Socha bola poškodená odrezaním jedného z väčších výbežkov v zadnej časti. Nakoľko rez prechádzal všetkými farbenými vrstvami, možno predpokladať, že išlo o pomerne nový zásah, pravdepodobne práve v súvislosti s novým umiestnením sochy v Kostole sv. Havla. V rokoch 1995 až 1996 bola socha reštaurovaná akad. sochárkou Věrou Dědičovou.⁶¹ Pri prácach bola uvedená do pôvodného stavu, bol odstránený neskorší náter, ktorý skresľoval celkový vzhľad sochy a zakrýval jej rezbársky brilantne spracovaný reliéf. Pod silným olejovým náterom bola dochovaná pôvodná polychrómia.⁶² Tiež boli sňaté atribúty - palmová ratolesť, krucifix a okružie s piatimi hviezdami.⁶³

K mobiliáru kostola patria aj drevené lavice, pravdepodobne privezené rovnako zo Sázavského kláštora. Majú náročné vyrezávanie, z bočnej strany jednoduchšie voluty. Na predných laviciach môžeme nájsť malé, dodatočne vyrezané štvorce, ktoré slúžili na umiestnenie pútnych praporcov alebo ako vidíme na fotke z roku 1907, na umiestnenie predĺžených lucerničiek. Pri vstupe, hneď za zádverím z 19. storočia stojí menšia neskoro

⁵⁵ Takmer všetka rezbárska výzdoba a drevené sošky z kazateľnice sú olámané a odcudzené.

⁵⁶ Socha je vysoká 188 cm, vzadu vyhlbená.

⁵⁷ PODLAHA, Antonín. *Posvätná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907, s. 55

⁵⁸ Do Národnej galérie v Prahe bola zapožičaná 24.1.1994, pôvodne na 10 rokov. Ešte predtým bola zapožičaná na výstavy v Prahe v roku 1983 a 1993 a v Mníchove v roku 1993.

⁵⁹ Inventárne číslo sochy Jána Nepomuckého je VP10377.

⁶⁰ VLNAS, Vít. *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18.století*. Praha : Paseka, 2001. [Výstava. Praha, 27. 4. – 28. 10. 2001] . s. 75 – 76.

⁶¹ VLNAS, Vít. *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18.století*. Praha : Paseka, 2001. [Výstava. Praha, 27. 4. – 28. 10. 2001]s. 75 – 76.

⁶² Bulletin of the National Gallery in Prague; IX/1999. Prague : National Gallery in Prague, 2000. ISBN 80-7035-246-9. s 151-165.

⁶³ Na dobovej fotografii z roku 1907 môžeme vidieť sochu s palmovou ratolesťou a krucifixom v rukách, na fotografii z roku 1980 pribudlo ešte okružie s piatimi hviezdami, dnes všetko odstránené.

baroková drevená spovednica. K ďalšiemu pôvodnému vybaveniu kostola patrí 70 centimetrov vysoká cínová krstiteľnica z roku 1615, ktorá stála na kamennom podstavci. [33, 34] V strede príklopu s neskorobarokovým poloľudovým krížom s ukrižovaným Ježišom Kristom, je vyryté „1615 M.R.“ Krstiteľnica stojí na troch nôžkach s pazúrami, na vrchu s mužskou hlavou. Na jednej z nôh sú zaznamenané nie veľmi viditeľné značky cínara, jednu z nich tvorí Novomestský znak, druhu kalich so značkou H.⁶⁴ Dnes je uschovaná v archíve Rímskokatolíckej farnosti Český Brod. K zariadeniu kostola patrí na oltári položený tabernákulum z roku 1713⁶⁵ a rokokový relikviár z polovice 18. storočia s ostatkami sv. Prospera a rímskych prvomučeníkov. [32] Dnes je uložený v archíve Rímskokatolíckej farnosti Český Brod.⁶⁶

⁶⁴ PODLAHA, Antonín a Josef HLÁVKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Českobrodském*. V Praze: Nákladem Archaeologické kommisie při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907. Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. s. 183.

⁶⁵ PODLAHA, Antonín. *Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907, s. 54.

⁶⁶ MRVÍK, Vladimír, Jakub. *Kostel sv. Gotharda a jiné sakrální památky na Českobrodsku*. Český Brod: Město Český Brod, 2013, s. 47.

4 Popis zvonice a okolia

4.1 Zvonica

Severozápadne od kostola stojí murovaná zvonica.[35] Hlavné vstupné priečelie je orientované smerom na juh a ku vchodu Kostola sv. Havla. Na východnú stenu objektu sa napája plot rodinného domu. Pôvodne išlo o budovu školy.⁶⁷ Povolenie ku stavbe zvonice (zároveň s dostavbou sakristie) bolo vydané 28. augusta 1764 kňažnou Máriou Teréziou Savojskou na zámku v Judenau.⁶⁸ Projekt na stavbu zvonice bol vytvorený rakúskym architektom Antonínom Haffeneckerom.⁶⁹[40] Murovaná zvonica nahradila dočasnú zrubovú zvonicu, postavenú na rovnakom mieste, ktorá vznikla pre zavesenie zvonu zo zbúranej veže stredovekého kostola. Bola postavená v roku 1728 tesárom Martinom Rychlíkom z Vrátkova.⁷⁰

Menšia centrálna štvorcová stavba s dvomi podlažiami je orientovaná smerom na juh a k vchodu Kostola sv. Havla. Fasáda je symetrická na stredovú vertikálnu os.[38] Prízemie člení jednoduchá pásová rustika. Na južnej stene sú jednoduché pravouhlé dvere, pôvodne dvojkridlové, dnes zatlčené plechom. Dvere sú orámované mohutným kamenným ostením. Rovný preklad zvýrazňujú uši z vertikálne položených kameňov. Dolné podlažie malo sokel s rímsou, ktorá sa miestami zachovala len náznakmi. Na iných stranách objektu sa v dolnom podlaží už nič nenachádza. Horné podlažie je od dolného oddelené patrovou rímsou s profilom a na každej strane ho prelamuje obdĺžnikové okno s plným oblúkom a širokým hladkým ostením, ktorého vrchol oblúka tvorí vystupujúci plochý klenák a pri pätách oblúka sú širšie kamenné pásy, prechádzajúce do vnútornej strany ostenia. Okno má rovný parapet, pod ktorým je profilovaná parapetná rímsa. Nárožie horného podlažia rytmizujú ľahko odsadené toskánske pilastre, ktoré stoja na patrovej rímse. Hlavica od drieku je oddelená vystupujúcim pásom. Celok korunuje profilovaná rímsa, polkruhovo zdutá nad oknami. Šindľová strecha je kombináciou manzardovej a zvonovej strechy, ukončená polygonálnou lucerničkou s polkruhovo zakončenými pozdĺžnymi otvormi. Má cibul'ovú plechovú strechu, navrchu s makovicou a krížom. Interiér prízemia zvonice tvorí jednoduchá štvorcová miestnosť bez akejkoľvek výmalby alebo profilácie. Vchod má zvnútra malý segmentový

⁶⁷ Dnes je budova niekdajšej školy predĺžená smerom k zvonici o 3 m, než pôvodne. Prestavba prebehla v rokoch 1902 – 3.

⁶⁸ Zámok Judenau sa nachádza v Dolnom Rakúsku.

⁶⁹ Vs Kostelec nad Černými lesy, spisové odd. Politica, kt. 428, složka 261/2, s. 336.

⁷⁰ Vs Kostelec nad Černými lesy, Počet záduší štolmířského 1699 – 1757, č. 378.

oblúk. Interiér je ukončený dreveným trámovým stropom, na ktorý vedie drevený rebrík. K zvonici bola vypracovaná projektová dokumentácia ešte v roku 2008. Zatiaľ nebola využitá. Zvonica je spolu s Kostolom sv. Havla a ohradnou stenou s bránami zapísaná do Ústredného zoznamu nehnuteľných kultúrnych pamiatok ČR pod číslom 23286/2–862.

Vo zvonici pôvodne viseli dva zvony. Starší zvon „Jan“ z roku 1682, bol vysoký 68 cm, s priemerom 82 cm. Zvon bol zavesený za šesťramennú korunu, zdobenú mužskými maskarónmi. Medzi ornamentálnymi pásmi na čepci bol český nápis: „LETA PANIE 1682 GEST TENTO ZWON SLITI KE CZTI A CHWALE BOZI. A S: IANA KRZTITELE“. [39]Nápis na plášti: „ZA PANO. CARLA KNIZ. z LICHTENSST. A SPRAW. L. L. LEITERA FAR. I. F. AMBROS A SPRAWCZE ZADUSSNI GIRZIKA DOLEZELA A IANA SYNKA.“ bol v pravouhlom rámci lemovanom vavrínovými listami. Po stranách boli kartuše s monogramami IHS A MRA nesené anjelmi a kartuša so zvonom. Na druhej strane plášťa bol reliéf Panny Márie s Ježiškom na polmesiaci a reliéf sv. Jána Krstiteľa.⁷¹ Po obvode venca obiehali niekoľko plastických pásov. Práca nebola signovaná. Zvon bol zo zvonice v apríli 2001 ukradnutý, neskôr objavený v zberných surovinách rozrezaný na kusy.⁷² Je nenávratne poškodený.⁷³

Druhý, mladší zvon „Jiří“ z roku 1778 bol vysoký 57 cm a s priemerom 65 cm a niesol nápis: „A FVLGVRE ET TEMPESTATE LIBERA NOS DOMINE A. 1778.“ Pod nápisom bol kvetinový vlys. Nižšie od neho bol krucifix medzi vázami s tromi šalvióvymi lupeňmi. Na druhej strane plášťa zvonu bol reliéf Panny Márie a pod ňou kartušový štítok zvonára: zvon a písmená N. P.⁷⁴ Zvon bol pôvodne zavesený v sanktusníku posadenom na hrebeni strechy hneď za štítom. Po jeho znesení v roku 1904 bol pridaný do zvonice. Počas druhej svetovej vojny bol tento zvon zrekvírovaný nemeckými vojakmi a pravdepodobne roztavený na vojenské účely.

⁷¹ PODLAHA, Antonín a Josef HLÁVKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském*. V Praze: Nákladem Archaeologické kommisise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. S. 184.

⁷² *Výroční zpráva 2001 Památkového ústavu středních Čech v Praze*. Příloha časopisu Památky středních Čech. 16.1.2002. Státní památkový ústav středních Čech v Praze. Praha: Jalna, 2002, s. 119.

⁷³ Části zvonu nájdené v Ostrave sa v súčasnosti nachádzajú v depozitári Rímskokatolíckej farnosti Český Brod.

⁷⁴ PODLAHA, Antonín a Josef HLÁVKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském*. V Praze: Nákladem Archaeologické kommisise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. S. 185.

4.2 Okolie kostola

Z nárožia západného priečelia kostola sa v konkávnej krivke rozbiehajú úseky ohradného múru, v ktorom sú symetricky vsadené brány k cintorínu, ktorý kostol obkolesuje z troch strán.[35] Na južnej strane je múr vytvorený budovou bývalej školy. Múr aj obe brány pochádzajú z roku 1723, kedy bolo murárskemu majstrovi Jánovi Kalhotovi z Plaňan zaplatených 80 zlatých.⁷⁵ Tesané ostenie brán dodal v hodnote 13 zlatých a 30 grajciarov nemenovaný kamenár.⁷⁶ Brány sú rovnaké, majú pravouhlý vstup, ostenie lemuje dvojica toskánskych pilastrov, nesúcich segmentový, na koncoch zvlnený fronton prelomený mohutným lichobežníkovým klenákom s datovaním. Severná brána nesie na klenáku rok 1754, južná 1935.[36,37] Rímsa frontónu je nad pilastrami prelomená, v hornej krivke zalomená podľa klenáku. Ostenie má podobný tvar ako ostenie okna nad hlavným portálom. Je profilované hladkým rovným zdvojeným rámcom, ktorý je vo výške horných uší prerušený, ukončuje ho jedna trojuholníková kvapka. Ostenie má ešte tenkým pásikom vytvorené bočné uši s kvapkou. Múr mal pôvodne ešte jednu malú bránku v zadnej časti, ktorá spájala cintorín kostola s farskou záhradou. Dnes je zamurovaná.

V roku 1754 bola za múrom cintorína postavená budova fary, čím sa v obci mohla zriadiť samostatná fara.[41] Budova bola vystavaná za podpory tuklatského farára Františka Ignáca Pečeného. Dovtedy Štolmíř patril tuklatskej farnosti, ktorá ju získala v roku 1708.⁷⁷ Ide o dvojpodlažnú pozdĺžnu budovu s valbovou strechou. V strede južnej dlhšej fasády sú dvere, po oboch ich stranách je jedno pravouhlé pozdĺžne okno. Pravouhlé dvere majú hladké kamenné ostenie, nad prekladom formované do mierneho oblúka. Majú aj drevené nadpražie. Okná s jednoduchými šambránami z hornej etáže nadväzujú v osi na dolné otvory. Bočné steny majú v každom podlaží tri okná. Okolo celej fary prebieha profilovaná rímsa. Dnes budova slúži ako rodinný dom.

Pred kostolom stála socha sv. Jána Nepomuckého, čo dokazujú dobové vyobrazenia.[3,4,42] Socha je pravdepodobne staršia ako kostol. Kamenná socha stála pri mostíku miestneho potoka, ktorý bol v 50. rokoch zatrubkovaný a socha bola prenesená do záhrady k fare. Odtiaľ bola premiestnená a neskôr, v roku 2007 vrátená opäť do farskej

⁷⁵ Vs Kostelec nad Černými lesy, Počet záduší štolmířského 1699 – 1757, č. 378.

⁷⁶ JOUZA, Ladislav, ed. et al. Baroko na Kolínsku I.: společnost a kultura v letech 1650-1730: (rané a vrcholné baroko). V Kolíně: Regionální muzeum v Kolíně, 2001. s. 161.

⁷⁷ PODLAHA, Antonín. *Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907, s. 53.

záhrady. Socha bola poškodená, mala odrazenú hlavu a nos. Dnes stojí v celku vo farskej záhrade a uvažuje sa o jej umiestnení na pôvodnom mieste.⁷⁸

⁷⁸ Rozhovor s majiteľom farskej záhrady.

5 Otázka autorstva

5.1 Pripísanie autorstva F. M. Kaňkovi

Ku Kostolu sv. Havla sa nám dochoval plán - lavírovaná kresba vytvorená grafítom a perom, s rozmermi 60, 1 cm x 44, 7 cm.⁷⁹ [43 - 48] Je na ňom nakreslený jeden kostol z niekoľkých pohľadov. Pozdĺžny rez interiérom, bočná (južná) fasáda, pôdorys a hlavné priečelie. Bočné pohľady nie sú celé. Nie je datovaný, ani signovaný. Nenesie ani žiadne iné označenie miesta alebo mena. Na základe štúdia prameňov je zrejmé, že bol vytvorený najneskôr v júli 1709. Archivália z 26. júla 1709 uvádza vzniknutie kontraktu na Kosteleckom zámku schváleného kniežat'om medzi duchovnou a svetskou vrchnosťou a majstrom Kristiánom Minedim a susedom Plaňanským.⁸⁰ Ich úlohou bolo „starý kostel a zvonici též věž (s)krze své lidi do gruntu zbourati... “ a postaviť „nový kostel a zvonici neb věži grunty tak hluboce až na dobrý grunty při(j)de, též skrze jeho lidi vybírati, na tom ale od vydaného obrysu opačený kostel dvouma věžní dobrým dílem,... “ Tento „obrys“ kostola s dvomi vežami je uložený práve v Štátnom oblastnom archíve v Prahe. I keď ide o pôvodný plán ku kostolu sv. Havla, nejde o originál vytvorený architektom, ale o prekreslenie nejakým staviteľom, prípadne niekým iným. Tento plán môžeme porovnať s plánom, i keď mladším, ktorý sa nám rovnako zachoval v Štátnom oblastnom archíve v Prahe. Ide o hárok papiera s rozmermi 27, 5 cm x 33, 5 cm. Je to plán sakristie a zvonice z 28. Augusta 1764, na ktorom je vidieť jasné označenie stavby, podpis architekta, v tomto prípade Antonína Haffeneckera (1720 – 1789) ako aj aprobačný podpis stavebníka, na tomto pláne je to Mária Terézia Savojská (1694 – 1772).⁸¹ Je tam uvedený presný dátum a miesto vzniku ako určenie lokality stavby. Kresba sa neprekrýva, je presná, rovná, umiestnená v strede papiera. Už len pri porovnaní týchto dvoch plánov je zrejmé, že pri projekte ku kostolu sa nejedná o originál návrhu stavby. Je to viditeľné už na rozvrhnutí jednotlivých kresieb, ktoré sa prekrývajú. Bočný pohľad a pozdĺžny rez nie je na pláne zachytený celý, chýba strecha veží, čo je pravdepodobne spôsobené zničením okraja. Pri bližšom skúmaní kresby je vidieť mnohé nepresnosti. Všetky štyri kresby kostola sú zachytené/nakreslené veľmi nedôsledne. Priamky a krivky, ktoré by mali na seba dosadať sa míňajú alebo sa rôzne prekrývajú, kde by sa nemali. Najviac „do očí bijúca“ chyba od „architekta“ je nadväznosť veže na kresbe bočnej

⁷⁹ SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, spisové odd. Politica, kt. 429, složka 262-264, s. 351.

⁸⁰ Vs Kostelec nad Černými lesy, spisové odd. Politica, kt. 428, složka 261/2, s. 349.

⁸¹ Vs Kostelec nad Černými lesy, spisové odd. Politica, kt. 428, složka 261/2, s. 336.

fasády. Veža nie je definovaná v celej šírke prvého pola bočného plášťa vymedzeného pilastrami. Jej pilastre nepokračujú vo vertikálnych líniách ako je to vidieť na kresbe hlavného priečelia hneď pod kresbou. O miernu nápravu sa autor kresby snaží na náryse pozdĺžneho rezu, kde je veža už viditeľne širšia, aj keď krivá. Pri ľavom obryse veže vidieť niekoľko predchádzajúcich pokusov o jej nakreslenie. Odôvodnenie, že ide o náčrty k ešte len plánovanej stavbe neobstojí, keď sa bližšie pozrieme na kresbu pôdorysu. Na hlavnom priečelí medzi pilastrami sú zakreslené niky, ktoré sú znázornené aj v skosených rohoch jednolodia a presbytéria. Na kresbe hlavného priečelia ako aj na pozdĺžnom reze ich však nenájdeme. Avšak je zvláštne, že niky na hlavnom priečelí dnešného kostola naozaj sú. Ak by sme to zhrnuli, je viac menej isté, že plány ku Kostolu sv. Havla uložené v Štátnom oblastnom archíve v Prahe sú prekreslené podľa nejakého iného, dnes neznámeho plánu. Kto ho vytvoril, kedy a z akej predlohy bol tento dokument vytvorený je neznáme. O to viac je ale otázka autorstva nejasná.

Z archívnych prameňov, ktoré sú doposiaľ preštudované, nepoznáme meno žiadneho architekta, ktoré by bolo spomínané v súvislosti so stavbou Kostola sv. Havla v Štolmíři. Autorstvo pôvodného projektu kostola, ktorého stavba bola v druhom desaťročí 18. storočia jednoznačne najvýznamnejšou zákazkou na celom černokosteleckom panstve, je o to pálčivejšou.

Vzhľadom na počet publikácii o Kostole sv. Havla, sa nemôžeme diviť, že otázkou autorstva stavby sa hlbšie nikto nezaoberal. V literatúre je zmieňovaný pražský architekt František Maximilián Kaňka ako pravdepodobný autor pôvodného projektu z roku 1709.⁸² O tomto významnom domácom architektovi nebola doposiaľ napísaná monografia, ale v žiadnom článku a stati týkajúcich sa jeho diel Kostol sv. Havla nie je spomenutý.⁸³

V rámci vtedajšieho obvyklého spôsobu výstavby riadil stavebné práce poverený murársky majster, ktorý však staval podľa plánov architekta. Podľa zmluvy z 26. júna 1709 bol povereným murárskym majstrom pre Kostol sv. Havla Krystián Minedi, ktorý v tej dobe

⁸² JOUZA, Ladislav, ed. et al. Baroko na Kolínsku I.: spoločnosť a kultúra v letech 1650-1730: (rané a vrcholné baroko). V Kolíně: Regionální muzeum v Kolíně, s. 163

⁸³ WIRTH, Zdeněk. František Maximilián Kaňka. Náčrt k monografii barokového architekta. In: Cestami umění: sborník prací k počtě šedesátých narozenin Antonína Matějčka. Praha: Melantrich, 1949.; MACEK, Petr, Richard BIEGEL, Jakub BACHTÍK a Martin MICKA. Barokní architektura v Čechách. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2015.

pôsobil na troch panstvách, kosteleckom, uhřínevskom i škvoreckom.⁸⁴ Podľa vlastného prehlásenia z 26. apríla 1712 riadil stavebné práce aj na prestavbe Zámku v Kolodějoch.⁸⁵ Na území stredočeského dominia Lichtenštajnov išlo o dve najväčšie zákazky. Autorstvo projektu zámku v Kolodějoch je rovnako nejasné, pripisuje sa opäť na základe zhodných motívov Františku Maximiliánovi Kaňkovi.⁸⁶

Na budove Kostola sv. Havla sú ku charakteru prác F. M. Kaňky najbližšie podoby okien a portálu. Motívy ich ostenia a šambrán majú väzbu na Zámok Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou vystavaný v rokoch 1721 až 1723. Projektantom tohto zámku bol Jan Blažej Santini-Aichel (1677 – 1723) a staviteľom práve F. M. Kaňka.⁸⁷ Motív suprafenestri z okien priečelia nápadne pripomína supraport hlavného portálu na Kostole sv. Havla. Rovnako aj ostenie vstupných dverí do budovy správy má podobný motív. V spodnej časti šambrán okien, na zalomenej lemujúcej páske, je motív kvapiek, ktorý nájdeme aj na oknách štolmírskeho kostola, i keď v zdvojenej forme. Inšpiráciou autorovi mohol byť aj motív štylizovaných kvapiek na hlavnom priečelí Kostola sv. Salvatora v Starom Meste vybudované po roku 1654 Carlom Luragom. Štukovú výzdobu vytvoril Giovanni Bartolommeo Cometa okolo roku 1659.⁸⁸ Kvapky sú na pravouhlom ostení okna v štíte, pod ušami dverí, ako ja na pilastroch na nike nad ním. Štvorcové výplne krídel štítu sú orámované šambránou, ktorá má na dolných rohoch po tri kvapky, pričom stredná kvapka je výraznejšie väčšia. Rovnaký motív je vidieť na šambánach okien bočných fasád na Kostole sv. Havla, i keď tu je zväčšená kvapka na kraji. Do úvahy je potrebné brať fakt, že by išlo o jednu z prvých stavieb F. M. Kaňky, ktorý ešte nemal úplne vyhranený štýl i keď samostatným staviteľom je od roku 1699.⁸⁹

Motív priečelia s dvojicou nízkych veží použil F. M. Kaňka ešte oveľa neskôr pri stavbe Kostole sv. Jána Nepomuckého v Kutnej Hore (1734 -1752), kde je jeho autorstvo doložené. V tomto kostole rovnako využil plackovú klenbu a 4 veľké arkády hlavnej

⁸⁴ BEDNAŘÍK, Karel. Z pramenů k stavbě barokního zámku v Kolodějích u Prahy. In: Středočeský sborník historický Praha: KNV, č. 14,1979, s. 221.

⁸⁵ BEDNAŘÍK, Karel. Z pramenů k stavbě barokního zámku v Kolodějích u Prahy. In: Středočeský sborník historický Praha: KNV, č. 14,1979, s. 221.

⁸⁶ Vid: LORENZ Hellmut: Domenico Martinelli und die österreichische Barockarchitektur, Wien 1991; MACEK, Petr, Richard BIEGEL, Jakub BACHTÍK a Martin MICKA. Barokní architektura v Čechách. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2015

⁸⁷ NEUMANN, Jaromír. Český barok. 1. vyd. Praha: Odeon, s. 102

⁸⁸ NEUMANN, Jaromír. Český barok. 1. vyd. Praha: Odeon, s. 86

⁸⁹ MACEK, Petr, VLČEK, Pavel, ZAHRADNÍK, Pavel. František Maximilián Kaňka „In regno Bohemiae aedilis famosissimus“. In: Umění. Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky. Praha, roč. 40, č. 3, 1992, s. 180–220, s. 181.

miestnosti so skosenými rohovými pilastrami s nikami. Rôzne varianty tejto dispozície interiéru využil v Kostole sv. Klimenta v Klementíne v Prahe (1711 – 1718) a v Kostole sv. Prokopa v Stredoklukoch (1719 – 1721).

Určenie autora plánov ku Kostolu sv. Havla komplikuje zmena pôvodného projektu, ktorá prebehla niekedy pred polovicou 18. storočia.[49] Dôvod prerušenia stavby ako aj zmeny plánov, nie je známy, i keď sa dajú predpokladať finančné ťažkosti. Dostavba, ktorá značne zmenila pôvodný projekt je dielom obľúbeného lichtenštajnského staviteľa Tomáša Vojtecha Budila.⁹⁰ Zo zachovaných účtov vyplýva, že práce boli zamerané na vztýčenie štítu hlavného priečelia, vežičky na streche kostola, ako aj na dokončenie úprav interiéru.⁹¹ V takejto podobe sa dochoval dodnes, až na v roku 1904 znesený sanktusník.

5.2 Rez kostola zo zbierky F. A. Grimma

S Kostolom sv. Havla v Štoltmíři môžeme porovnať ešte jeden plán, ktorý s ním doteraz nebol spojený. Ide o pozdĺžny rez kostola zo zbierky Františka Antonína Grimma (1710 – 1784) s rozmermi 44,5 cm x 52,3 cm, ktorá sa nachádza v Moravskej galérii v Brne.⁹² Lavírovaná kresba je vyhotovená perom, stopy grafitu nie sú veľmi viditeľné. Kresba neobsahuje žiadne informácie ku svojej identifikácii, nie je datovaná, ani signovaná. V zbierke je samotným Grimmom zaradená do okruhu viedenskej architektúry, kde nie je zastúpená žiadnym iným listom. Je to originál, nejde o prekreslenie cudzieho projektu Františkom Antonínom Grimmom, ani o originál Antónia Beduzziho (1675 – 1735), ktorých sa v zbierke nachádza niekoľko.⁹³ Napriek tomu vidíme kresbu veľmi zručného kresliara. Pri porovnaní kresby s plánmi Kostola sv. Havla môžeme jednoznačne povedať, že ide o jeden kostol. Kostol na štoltmírskom pláne je ale o niečo kratší a vyšší. Obe diela sú pravdepodobne obkreslené od originálnych plánov, lebo aj na kresbe z Grimmovej zbierky vidíme malé nepresnosti. Na plánoch Kostola sv. Havla je vypustená pôvodná zdobnosť.

Kresbou kostola z Grimmovej zbierky sa zaoberal už doktor Wilhelm Georg Rizzi z Viedne. V roku 1687 získal knieža Adam von Liechtenstein záhrady, ktoré nechal knieža

⁹⁰ Celkové náklady na dokončenie stavby dosiahli čiastku 2957 zlatých a 30 grajciarov.

⁹¹ JOUZA, Ladislav, ed. et al. Baroko na Kolínsku I.: spoločnosť a kultúra v letech 1650-1730: (rané a vrcholné baroko). V Kolíně: Regionální muzeum v Kolíně, 2001. s. 163

⁹² Pozdĺžny rez kostola s inventárnym číslom B , a priečny rez kostola s inventárnym číslom B oba v Moravskej Galérii v Brne.

⁹³ Konzultácia s prof. Jiřím Kroupom.

rozdeliť na stavebné pozemky. Za pár rokov sa z lúky stalo predmestie, ktoré dostalo názov Lichtenthal. Po roku 1688 vznikol v južnej časti predmestia jeho záhradný palác a približne v tejto dobe bol vytýčený aj urbanistický projekt, najprv zriadeným Belvederom, ktorý sa ako brána otváral k severnej časti predmestia. Hlavná os tejto štvrte začínala vstupnou bránou do dvora zámku kniežat'a, pokračovala otvorenou sálou terrena, cez záhradu s belvederom do predmestia Lichtenthalu, kde končila v panskom pivovare. Už vtedy sa počítalo s novým božím chrámom, ktorý mal samozrejme ležať na hlavnej osi. V roku 1699 sa pri rozdeľovaní ulíc a pozemkov domov definovalo miesto pre budúci kostol, ale bočne na hlavnej osi. Knieža Lichtenstein rokoval s biskupským konsistoriom o ius patronatus⁹⁴, no rokovania prebiehali veľmi ťažko, pretože biskup Trautson v žiadnom prípade nebol ochotný toto právo kniežat'u prenechať.

Na získanie prostriedkov na stavbu kostola bolo ako uvádza Rizzi založené bratstvo 14 svätých pomocníkov v núdzi. Vďaka značnému počtu darov a aktívnym zbierkam sa podarilo nahromadiť v krátkom čase veľký obnos financií, ktorý dovolil pustiť sa už do konkrétneho zámeru. 20. novembra 1712 mohol cisár Karol IV. v spoločnosti vrchného „hofmajstra“ Antona Floriána Lichtenštajnského položiť prvý kameň stavby kostola.⁹⁵ Stavba kostola pokračovala veľmi rýchlo, takže v roku 1713 bola polovica kostola od presbytéria vyhotovená a zastrešená. V roku 1716 sa dobudovala aj druhá polovica stavby a v roku 1718 bola dokončená klenba, fasáda medzi vežami, z ktorých ale iba jedna bola úplne postavená. Slávnostné vysvätenie kostola prebehlo 29. septembra 1730. Kostol bol však pre rýchlo sa rozrastajúce predmestie príliš malý a v rokoch 1769 – 1773 prebehla prestavba kostola 14 svätých pomocníkov na dnešnú podobu. O podobe prvého kostola vieme z grafík od Salomona Kleinera z rokov 1732 – 1733. Pôdorys je možno dostatočne rekonštruovať z neskorších plánov na rozšírenie, západné priečenie, predsieň, ako aj klenba boli síce zvýšené, ale v ich základnej dispozícii bezo zmeny prevzaté.

Pozdĺžny rez kostola v oblasti fasády a hudobnej galérie je v zobrazení plánu nejasný. Rovnako ako ukončenie štítu nie je bližšie špecifikované. To, že chýba skica veže, možno vysvetliť nedokončeným charakterom listu, v ktorom je neúplná aj oblasť hlavného oltára. Kresba je rovnako dôkazom, že autora plánu nemožno hľadať medzi stavebnými

⁹⁴ Rozhovory s konzistoriom prebiehali tak radikálne, že právny poradca kniežat'a ešte aj po smrti biskupa Trautsona v roku 1702 kniežat'u poradil, aby túto vec ďalej nesledoval, z dôvodu, že je nerealizovateľná.

⁹⁵ Ján Adam Ondrej Lichtenštajnsky zomrel v 16.6.1712, Anton Florián Lichtenštajnský sa stal novým zemským pánom.

technikmi a určite ani medzi v cechu vyškolenými majstrami. Pri znázornení kruchty došlo pravdepodobne ku chybe, keďže vedenie rezu popiera šikmé napnutie klenby. Pri porovnaní rozmerov kostola z kresby s realizovanou stavbou sa ukazuje, že objekt na brnianskej kresbe je približne o 3 viedenské siahly kratší.⁹⁶ Viditeľne sa jedná o štúdiu, ktorá pochádza z procesu návrhu. Zdá sa preto, že plán zo zbierky F. A. Grimma zachytáva skoršie štádium navrhovaného procesu prvého viedenského kostola. Ďalšie dôslednejšie rozvíjanie viedlo ku konečnému prevedeniu plánu. Otázka autorstva projektu smeruje v prvom rade na architektov v službách kniežat'a Lichtenštajna.

V čase do začiatku stavby v roku 1712 boli vo funkcii dvorného architekta so všetkými prichádzajúcimi stavebnými úlohami poverení, do roku 1705 Domenico Martinelli a Gabriele Gabrielli. Do úvahy pripadajú aj Johann Lukas von Hildebrandt a Anton Ospel, kniežací dvorný inžinier, a Antonio Beduzzi, ktorý neskôr nastúpil na jeho miesto. Z archívnych prameňov vyplýva, že knieža v roku 1708 konzultoval architektonické otázky s Andrea Pozzom. Táto správa je zaujímavá z viacerých dôvodov, pretože pre špecifickú kresbu sa nenájde v osobitnom štýle vymenovaných umelcov žiadna obdoba. Napríklad kresba nenesie technický rukopis J. L. Hildebrandta. Z dostupných archíválií sa vie, že Pozzovi boli poslané nákresy dvoch kostolov, veľký mal byť už hotový, ale malý zmenil. Nie je jasné o aký kostol išlo. Iné paralely k autorstvu Pozza ku kostolu vedú k nezvyčajnému stvárneniu bočných oltárov na stene, ktoré svojou architektúrou siahajú až do zóny okien, ktoré sa v tejto forme vo Viedni okolo roku 1700 nevyskytovali. Je možné, že Andrea Pozzo zmenil už existujúci návrh. Cudzí zásah do plánov je zjavný napríklad z toho, ako sa hotový projekt vzdáľuje od pôvodného projektu obsiahnutého v brnianskej kresbe. Dajú sa rozoznať dva konkrétne cudzie zásahy – klenbové pole v presbytériu, ktoré zrejme vo forme zmenšeného zachytenia hlavnej lode nenašlo pochopenie a ďalej záver, ktorého základná forma bola Pozzovi cudzia. Rovnako môže ísť o dohad, že plán dvorného inžiniera Hildebrandta bol predložený Pozzovi na korektúru. Vývoj projektu viedenského kostola je pravdepodobne skôr komplexnej povahy. Pokiaľ sa teda v súčasných archívnych prameňoch fary nenájde žiadna výpoveď o autorovi projektu kostola, môže sa z toho dať vyvodiť, že architekt nebol podľa Rizziho v týchto kruhoch známy, lebo plány vznikli z poverenia kniežat'a Lichtenštajna.

⁹⁶ Viedenská siaha má 1,89648 m.

Napriek presunu vzniku plánu z pražského okruhu do viedenského, nemôžeme otázne autorstvo F. M. Kaňku vylúčiť. V roku 1709 navrhuje Kaplnku s. Jána Nepomuckého pre knieža Heřmana Jakuba Černíma práve vo viedenskom Leopoldstadte. S jej budovaním sa pravdepodobne začalo v roku 1709 a o dva roky boli práce dokončené.⁹⁷ Otázne je, prečo by pražský architekt, ak by pôvodné plány pre viedenský kostol vytvoril, neďaleko Prahy použil zjednodušenú kópiu svojho projektu, ktorý sa začal dokonca stavať skôr, než kostol, pre ktorý boli plány pôvodne určené.

⁹⁷ MACEK, Petr, VLČEK, Pavel, ZAHRADNÍK, Pavel. František Maxmilián Kaňka „In regno Bohemiae aedilis famosissimus“. In: Umění. Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky. Praha, roč. 40, č. 3, 1992, s 182

6 Dnešný stav

6.1 Poškodenie kostola

Kostol je v značne poškodenom stave. Je pretkaný niekoľkými väčšími i menšími trhlinami. Najväčšiu poruchu predstavujú trhliny v murive bočných stien, ktoré sú viditeľné na vnútornej i vonkajšej strane. Sú spôsobené zhnitím pomurnice v krove a veľkou váhou západného priečelia, ktoré svojou ťarchou padá. Vo veľmi zlom stave je rovnako drevený krov, ktorý je z veľkej časti prehnitý, čo spôsobila poškodená strešná krytina, cez ktorú na viacerých miestach zateká. Práve v týchto miestach je krov najviac zničený, drevené trámy krovu sú tu úplne prehnité. Na niektorých oknách chýba časť sklenenej výplne, niektoré sú zabednené. Omietka na vonkajšom plášti, hlavne na vstupnom západnom priečelí, chýba na rozsiahlejších plochách. Kvôli bezpečnosti bola pred hlavným vchodom zbudovaná drevená strieška. Na priečelí je poškodená i hlavná rímsa. Omietka v interiéri miestami chýba. Taktiež okolie kostola je v zlom stave. Cintorín je spustošený, úplne zarastený. Zvonica má zabednené dvere, omietka z prvého podlažia cela chýba. Jeden zvon je zničený, druhý bol v apríli 2001 ukradnutý. K smutnému stavu kostola neprispeli len prírodné živly. Kostol bol niekoľkokrát vykradnutý. Chýbajú dve sochy, zlatenie, veľké množstvo rezbárskych plastických prvkov z hlavného i z bočných oltárov, kazateľnica ja olúpená „na kosť“. Zo stien boli vytrhnuté obe kropeničky. Práve z toho dôvodu boli zamurované dvere v sakristii, ako i dvere vedúce ku schodom na kruchtu v roku 2003.

6.2 Budúcnosť kostola

V apríli tohto roku prebehla verejná debata, ktorá mala priniesť podnety smerujúce k záchrane a využitiu Kostola sv. Havla. Práve na základe týchto rozhovorov bude založený nadačný fond, ktorého zakladajúcimi členmi bude Rímskokatolícka farnosť Český Brod, mesto Český brod, organizácia M'AM'ALOCA, komorný sláčikový orchester Vox Bohemica. Ich prioritou je oprava havarijného stavu kostola, ktorá je odhadovaná v postupných krokoch na 10 až 30 rokov. V pláne je previesť rekonštrukciu celého areálu kostola s bránami cintorína a zvonice. Využitie objektu by malo mať multifunkčný charakter, splňať niekoľko rozličných funkcií. Priestor sa plánuje ponechať aj klasickým bohoslužbám,

avšak skôr púťového charakteru. Hlavné zameranie bude na kultúrne a komunitné akcie a plánuje sa tu vytvorenie miestneho komunitného centra.⁹⁸

⁹⁸ http://www.propamatky.info/dokumenty/zprav_3214_vystupy-z-workshopu-stolmir.pdf

7 Záver

Cieľom mojej práce bolo načrtnúť monografiu ku Kostolu sv. Havla v Štolmíři. Preštudovať a zhrnúť doteraz publikovanú literatúru o tomto barokovom skvoste, ktorej je naozaj veľmi málo a tiež preštudovať časť archívnych prameňov, a tým overiť informácie v literatúre.

Jednou z ďalších úloh práce bolo získať dobové vyobrazenia a fotografie a konfrontovať ich so súčasným stavom kostola. Ako aj získať celkový prehľad o súčasnom stave a podobe kostola a jeho najbližšom okolí, do ktorého patrí obkolesujú cintorín s dvojicou brán a zvonica. Podrobný prehľad bol venovaný exteriéru, ako aj interiéru kostola, tiež som sa pokúsila zhrnúť všetky dostupné informácie o pôvodnom inventári kostola.

Pri štúdiu literatúry sa mi podarilo priradiť kresbu pozdĺžneho rezu kostola zo zbierky Františka Antonína Grimma z Moravskej galérie v Brne, ku Kostolu sv. Havla. Na základe práve tejto nedatovanej a ani nesignovanej kresby sa potvrdilo, že plány uložené v Štátnom oblastnom archíve v Prahe, sú prekreslené. Isté nepresnosti na pláne ku Kostolu sv. Havla sú viditeľné aj bez porovnania, ale práve pri konfrontovaní štolmírskych plánov s kresbou z Grimmovej zbierky vidíme ujasnenie chýb na pláne, ako je zakreslenie ník v okosených pilastroch lode, či voluty nadväzujúce na pilastre rámujúce bočný oltár, ktorým chýbala svoja koncepcia. Rovnako kresba vysvetľuje veľmi nepodarené dokreslenie veže ku kostolu, keďže na pôvodnom pláne nebola. Otázkou ešte ostáva, či štolmírsky plán je obkreslený priamo z kresby z Brna, alebo mu predlohou bol úplne pôvodný plán viedenského kostola, čo je pravdepodobnejšie.

Priradením brnenskej kresby ku Kostolu sv. Havla sa ale otázka autorstva tohto projektu nijako nevyriešila, ba skôr naopak, ešte viac skomplikovala. I keď sa posunula z pražského okruhu do Viedne. Autorstvo pôvodného projektu Kostola sv. Havla bude pravdepodobne bez jasného svedectva písomných prameňov ešte dlho nejednoznačné.

I keď nejde o originálny projekt, Kostol sv. Havla patrí jednoznačne medzi významnú barokovú stavbu na Českobrodsku. O to zarážajúcejší je jeho havarijný stav a fakt, že kostol dodnes nie je zapísaný na „Zozname ohrozených nehnuteľných pamiatok“ Národného pamiatkového ústavu!

8 Zoznam použitej literatúry a prameňov

- BELIS, Jiří. Výtvarný vývoj varhanních skříní v Čechách. Praha: Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, 1988.
- BARTUŠEK, Antonín. *Umělecké památky Čech*. Praha: Československá akademie věd, 1957. Umělecké památky republiky Československé.
- BEDNAŘÍK, Karel. Z pramenů k stavbě barokního zámku v Kolodějích u Prahy. In: Středočeský sborník historický Praha: KNV, č. 14,1979, ISSN 0585-4172.
- DALIMIL. *Dalimilova kronika*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011. Cit. 11.7.2016. Dostupné online na: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/36/98/64/dalimilova_kronika.pdf> Verze z 11.4.2011.>
- HAVEL, Dalibor, ed. *Katalog listin a listů k VII. dílu Českého diplomatáře*. Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2011. ISBN 978-80-86488-87-5.
- HLADÍK, Tomáš. Na okraj řezbářské tvorby Matyáše Bernarda Brauna. In: *Bulletin of the National Gallery in Prague. IX,1999*. Praha: Národní galerie v Praze, 2000, s. 151-165. ISBN 80-7035-246-9.
- HOROVÁ, Anděla. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. A – M*. Praha: Academia, 1995. ISBN 8020005218.
- JUŘÍK, Pavel. *Liechtensteinové: historie a sídla knížecího rodu*. První vydání. Praha: Libri, 2015. ISBN 978-80-7277-534-7.
- JOUZA, Ladislav, ed. et al. *Baroko na Kolínsku I.: společnost a kultura v letech 1650-1730: (rané a vrcholné baroko)*. V Kolíně: Regionální muzeum v Kolíně, 2001. ISBN 80-86403-02-5.
- KUČA, Karel. *Atlas památek. Česká republika. 2. sv.* Praha: Baset, 2002. . ISBN 80-86223-40-X.
- KUČA, Karel. *České, moravské a slezské zvonice. 2. opr. a rozšíř. vyd.* Praha: Libri, 2001. ISBN 8072770187.
- MACEK, Petr, Richard BIEGEL, Jakub BACHTÍK a Martin MICKA. *Barokní architektura v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2015. ISBN 9788024627366.
- MACEK, Petr, VLČEK, Pavel, ZAHRADNÍK, Pavel. František Maxmilián Kaňka „In regno Bohemiae aedilis famosissimus“. In: *Umění. Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky*. Praha, roč. 40, č. 3, 1992, s. 180–220.

- MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 10, 1983.
- MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 11, 1983.
- MIŠKOVSKÁ, Zuzana. Dějiny Štolmíře. In: Českobrodský zpravodaj. Český Brod, č. 12, 1983.
- MRVÍK, Vladimír, Jakub. *Kostel sv. Gotharda a jiné sakrální památky na Českobrodsku*. Český Brod: Město Český Brod, 2013. ISBN 978-80-260-5295-1.
- MRVÍK, Vladimír Jakub. *Zmizelé Českobrodsko: městské památky, lidová architektura*. Český Brod: Město Český Brod, 2014. ISBN 978-80-260-6082-6.
- NEUMANN, Jaromír. *Český barok*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1969.
- PODLAHA, Antonín. *Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém*. V Praze: nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1907. Knihy dědictví svatojanského.
- PODLAHA, Antonín a Josef HLÁVKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském*. V Praze: Nákladem Archaeologické kommise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907. Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1980.
- RIZZI, Wilhelm, Georg. Zur Baugeschichte der Kirche zu den Vierzehn Nothelfern im Lichtental. Eine Planung von Andrea Pozzo für den Fürsten von Liechtenstein? In: *Von der Bauforschung zur Denkmalpflege*. Wien, 1993, s. 219 – 244.
- VLČEK, Pavel. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha: Academia, 2004. ISBN 8020009698.
- VLNAS, Vít. *Sláva barokní Čechie. Umění, kultura a společnost 17. a 18.století*. Praha : Paseka, 2001. [Výstava. Praha, 27. 4.-28. 10. 2001] ISBN 80-7035-263-9.
- WIRTH, Zdeněk. František Maxmilián Kaňka. Náčrt k monografii barokového architekta. In: *Cestami umění: sborník prací k počtě šedesátých narozenin Antonína Matějčka*. Praha: Melantrich, 1949.
- Bulletin of the National Gallery in Prague; IX/1999*. Prague : National Gallery in Prague, 2000. ISBN 80-7035-246-9.
- Výroční zpráva 2001 Památkového ústavu středních Čech v Praze*. Příloha časopisu Památky středních Čech. 16.1.2002. Státní památkový ústav středních Čech v Praze. Praha: Jalna, 2002.

Týnske varhany.Cit. 11.7. 2016. Dostupné online na:

<http://www.tyn.cz/cz/index.php?stranka=tnsk-varhany>.

SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, spisové odd. Politica, kt. 428, složka 261

SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, spisové odd. Politica, kt. 429, složka 262-4

SOA Kolín, fond Farní úřad Tuklaty, Liber memorabilium 1669 – 1835.

Moravská galerie v Brně

Podlipanské muzeum v Českém Brodě

9 Zoznam obrazovej prílohy

Obr. 1. Mapa Štolmířu z roku 1842. Reprodukce: <http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/7804-1/7804-1-002_index.html 1841>. (Vyhľadane 11.8.2016)

Obr. 2. Letecký pohľad na Kostol sv. Havla, zvonicu a okolie. Fotografia: <<http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/stolmir/kostel-sv-havla>> (Vyhľadane 11.8.2016)

Obr. 3. Kópia kresby Kostola sv. Havla, zvonice a okolia z obdobia 1850 – 52. Reprodukcia:

Obr. 4. Pohľadnica zo Štolmířu z roku 1904. Reprodukcia: Podlipanské muzeum v Českém Brodě, sign. 11304

Obr. 5. Kostol sv. Havla, hlavné priečelie, 1907. Reprodukcia: PODLAHA, Antonín a Josef HLÁVKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském.*

Obr. 6. Kostol sv. Havla, pohľad na severné priečelie a zvonicu, 1907. Reprodukcia: PODLAHA, Antonín a Josef HLÁVKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském.*

Obr. 7. Kostol sv. Havla, pohľad na severné priečelie a zvonicu, 2014

Obr. 8. Kostol sv. Havla, hlavné priečelie

Obr.9. Vstupný portál hlavného priečelia

Obr. 10. Okno z dolnej etáže severnej steny

Obr. 11. Detail okenného ostenia

Obr. 12. Kostol sv. Havla, severozápadné nárožie

Obr. 13. Severná stena Kostola sv. Havla, okná presbytéria a lode

Obr. 14. Severná stena Kostola sv. Havla, okná lode a kaplnky

Obr. 15. Drevený krov s kupolou lode

Obr. 16. Krov, zadná stena štítu z priečelia

Obr. 17. Pohľad na východnú časť interiéru Kostola sv. Havla

Obr. 18. Pohľad na západnú časť interiéru Kostola sv. Havla

Obr. 19. Zaklenutie lode

Obr. 20. Zaklenutie presbytéria

Obr. 21. Zaklenutie severnej kaplnky

Obr. 22. Klenba sakristie

Obr. 23. Detail rohu presbytéria a juhovýchodného rohu lode

Obr. 24. Detail rímsy v severozápadnom rohu lode

Obr. 25. Hlavný oltár Kostola sv. Havla z roku 1688

- Obr. 26. Hlavný oltár Kostola sv. Havla, 1907. Reprodukcia: PODLAHA, Antonín a Josef HLÁVKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském.*
- Obr. 27. Pohľad na východnú stenu Kostola sv. Havla, 1907. Reprodukcia: PODLAHA, Antonín. *Posvátná místa království Českého: dějiny a popsání chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království Českém.*
- Obr. 28. Orgán z roku 1688, autor Johann Heinrich Mundt
- Obr. 29. Bočný oltár s obrazom Panny Márie a Ježiška od K. Geigera
- Obr. 30. Bočný oltár s obrazom Ukrižovania od K. Geigera
- Obr. 31. Socha sv. Jána Nepomuckého z roku 1721(?), dnes NG v Prahe
- Obr. 32. Relikviár z polovice 18. st. s ostatkami sv. Prospera a rímskych prvomučeníkov. Fotografia: <<http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/stolmir/kostel-sv-havla>> (Vyhľadane 11.8.2016)
- Obr. 33. Cínová krstiteľnica z roku 1615, fotografia z roku 1907. Reprodukcia: PODLAHA, Antonín a Josef HLÁVKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském.*
- Obr. 34. Cínová krstiteľnica z roku 1615, fotografia z roku 2016
- Obr. 35. Kostol sv. Havla a zvonica
- Obr. 36. Severná brána cintorína
- Obr. 37. Južná brána cintorína
- Obr. 38. Zvonica
- Obr. 39. Nápis na zvone „Jan“ z roku 1682. Reprodukcia: PODLAHA, Antonín a Josef HLÁVKA. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Českobrodském.*
- Obr. 40. Pôvodné plány ku zvonci a sakristii z roku 1764
- Obr. 41. Fara z roku 1754. Fotografia: <<http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/stolmir/kostel-sv-havla>> (Vyhľadane 11.8.2016)
- Obr. 42. Socha sv. Jána Nepomuckého z farskej záhrady
- Obr. 43. Plán ku Kostolu v. Havla z roku 1709
- Obr. 44. Priečelie kostola z plánu z roku 1709
- Obr. 45. Pôdorys kostola z plánu z roku 1709
- Obr. 46. Bočné priečelie kostola z plánu z roku 1709
- Obr. 47. Pozdĺžny rez kostola z plánu z roku 1709
- Obr. 48. Pozdĺžny rez kostola zo zbierky F. A. Grimma, reprodukcia, Moravská galerie v Brne
- Obr. 49. Rekonštrukcia podoby Kostola sv. Havla podľa pôvodných plánov